

Külfejtéses bányászat és környezetvédelem

KAPPEL GIZELLA okl. bányamérnök, ügyvezető (Kappel és Társa Kft.)

A cikk a bányászatra vonatkozó történelmi hatósági jogszabályok és korunk környezetvédelmi előírásainak változásai, több évtizedes bányászati tervezői gyakorlat tükrében, összefüggésben a bányászat társadalmi elfogadottságának helyzetével foglalkozik.

Az elmúlt 25 esztendőt vizsgálva megállapíthatjuk, hogy egy új kifejtéses bánya nyitására, egy régebbi bánya felélesztésének, vagy egy működő bánya bővítésének (kapacitásának, ill. területi bővítésének) legnagyobb feladata – térben és időben – a környezetvédelmi hatóság hozzájárulásának megszerzése.

Térben azért, mert rendkívüli mértékben korlátozták azokat a területeket, ahol egyáltalán esély van bánya nyitására, működtetésére, pedig az ásványi nyersanyagok jelentős része a felszínen, vagy a felszín közelében éppen ott szokott előfordulni, ahol szép nagy sziklás hegyek (mészkö, dolomit, andezit, bazalt gránit stb.), vadregényes tájak (szén, bauxit, nemes homok, tufák stb.), dús rétek, mocsarak (tőzeg) vannak, vagy a talajvíz alatt (tőzeg, homok, kavics stb.) található.

Időben azért, mert mire eljutunk a zöldhatóság döntéséig jó esetben eltelik félév, de akár több évig is elhúzódhat az eljárás.

Törvényi háttér

Néhány gondolat arról, mint jutottunk el oda, hogy az 1993. május 13-án kihirdetett bányatörvényben (1993. évi XLVIII. törvény) 17-szer szereplő környezetvédelemhez kapcsolható „környezet” szó, szószszenetétel mára a bányatörvény módosításaival, miként emelkedett 68-ra. Vagyis, nézzünk egy kis jogszabályi kitekintést óhatatlanul sok adattal.

A középkori törvényeink, így a bányatörvényeink – a bányavárosok (Selmec, Körmöc, Nagybánya, máramarosi sóbánya városok stb.) bányajogi dekrétumai, majd a Miksa uralkodása idején 1573-ban kihirdetett a bányavárosokra erőltetett osztrák bányarendelet (Miksa-féle bányarendtartás) nem foglalkoztak a környezetvédelemmel. A középkori királyok viszsztatérő bányászatot érintő törvénycikkei a szabad királyi bányavárosok jogait erősítette meg. A középkori bányászathoz, kifejtéses bányászathoz közvetten akaratlanul is kapcsolódó első környezetvédelmi jellegű törvény az I. Lipót magyar király 1662. évi XLIV. törvénycikke volt, amely „*A kővágók, szénégetők s bányászok, kik a kiirtott erdőkben magoknak szántóföldeket s réteket foglalnak, bizottság közbenjöttével rendre utasítandók*” címet viseli. A törvénycikk szövegét vizsgálva azonban könnyen rájöhetünk, hogy „nem feltétlen” környezetvédelmi okokból hozták meg.

A törvénycikk szövege: „Mivel továbbá, Zólyom megyében a beszterczebányai kamara joghatósága alatt álló kővágók, szénégetők, és bányászok, ugyan e megye országlakóinak erdeit ugyancsak ama kamara használatára kivágják, s az ily kivágási munkájokért attól a kamarától megfelelő bért kapnak, s mégis e munkájuk ürügye alatt az országlakóknak, a fenntebbi módon kivágott s kiirtott ilyen erdeiben, az ott művelés alá vett szántóföldeket s réteket a földesuraság minden elismerése nélkül maguknak tartják, s az azokból folyó jövedelmet és hasznot húzzák. 1. § Ezért, Ó felsége jószágos elhatározásához képest, rendelték, hogy ezt az ügyet úgy az említett kamara, mint e megye részéről kiküldendő biztosok a felek sérelme nélkül elintézhessék, s elintézni tartozzanak.”

Az 1854. évi általános bányatörvényben – ami az Osztrák Általános Bányatörvény Magyarországra történő kiterjesztése, amely lényegében 1961-ig volt érvényben – és módosításaiban vannak már környezetvédelmi jellegű intézkedések, ezek inkább a tulajdonjoghoz kötődnek. Pl.: „nem engedtetik meg a kutatás a földtulajdonos beleegyezése nélkül lakó, gazdasági vagy más épületeken belül, zárt udvartereken, kertekben, temetőknél, fallal körülvevett földtereken, és ezen tulajdonok 38 méteres körzetében”... „Közúton, vaspályákon, vízi és védéptímenyeken, valamely erősség kerületén belül, és attól különös szabályok által meghatározott területen belül tilos a kutatás”.... „vadás kertekben való kutatás a vadászatra jogosítottnak, és a tulajdonos beleegyezésétől függ”.

Ez időszakban a bányavizek (vájnavizek) tekintetében érdekes határozatok állnak fenn. A bányavállalkozó által fakasztott bányavizek használatára a külvizekre való egyesülésig előjog illette a bányavállalkozót. A bányavíz saját célra felhasználhatta, vagy a víz használatáért – ha a bányabirtokos annak a földbirtokosnak kárpótlást fizetett, melynek telkén lefolyt – jogában állt pénzt szedni. A bányavíz mennyiségében való változásáért a bányatulajdonos nem volt felelős. (Ma kicsit másképp van, a bányavállalkozónak kell fizetni a „szennyezett” bányavíz élővízbe történő bevezetéséért).

A bányaadományozás a bányavállalkozót feljogosította arra, hogy az adományozott bányatelken belül a bányászat céljából különböző létesítményeket helyezzen el, pl. tavakat, vízgátakat is létesíthetett.

Az 1885. évi vízjogról szóló XXIII. törvénycikkben megjelenik a védterület fogalma. A törvénycikk-

ben a bányászathoz és környezetvédelemhez az alábbi részek kötődnek:

A 16. §-a így rendelkezik: „Az ásvány- és gyógyforrásokra és vizekre a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister szakértők és az összes érdekeltek meghallgatásával a helyi viszonyoknak megfelelő védterületet állapít meg.

A védterületen belül harmadik személyek ásásokat vagy furásokat csak hatósági engedély (157. §) és ez esetben is csak oly feltétel mellett végezhetnek, hogy ez által a védterületen levő gyógyforrás vagy gyógyvíz, se minőségében, se mennyiségében veszélyeztetve ne legyen.

Ha az illető gyógyforrás vagy gyógyvíz az engedélyezett munkálatok által mégis veszélyeztetnék, a munkálatok az érdekelt fél kérelmére megszüntetendők”.

A bányatörvényben megjelölt ásványtartalmú vizekre, és a bányavizekre a bányatörvények irányadók (17. §, 23. §).

A törvénycikk 24. §-a: „A vizek ártalmas anyagokkal való megfertőztetése tilos. Hogy mily intézkedések szükségesek arra nézve, hogy gyárakból, bányákból és más vállalatokból hulladékok és megfertőztetett vizek más vizekbe bebocsáthatók legyenek: az iránt a közegészségügy követelményei és a fennálló használatok tekintetbe vételével a hatóság intézkedik”.

157. § „Ásvány- és gyógyforrásokra és vizekre megállapított védterületeken az ásásra vagy furásra az engedélyt eljárás megtartása mellett (amelyet a törvényben részletez) a bányakapitányság adja meg, melynek határozata ellen a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerhez lehet felebbezni”.

A középkorban a technika fejlődésével az erdőművelés és a bányászat közötti kapcsolat szoros volt, ugyanis a mélyműveléses bányák sok fát igényeltek. A bányafa biztosításához bányatelkekhez külön erdőterületek tartoztak.

Még az 1879. évi erdőtörvény (1879. évi XXXI. tv.) sem kötötte engedélyhez a bányászatot. Az Európában is élénk érdeklődést kiváltó 1935. évi IV. törvény az erdőről és a természetvédelemről – mely a magántulajdonon alapuló társadalmi viszonyok mellett a legmesszebb ment az erdőben folyó gazdálkodás befolyásolására – a bányászatot illetően is komoly előírásokat tett:

„13. § Erdőben kő, kavics-, homok-, agyag- vagy egyéb bányát művelni csak az üzemtervben megállapított területen szabad.

Az üzemterv jóváhagyásáig véderdőben csak az erdőigazgatóság engedélyével szabad bányát művelni; más erdőben akkor szükséges a bányaműveléshez az erdőigazgatóság engedélye, ha mészkő- vagy palabányaműveléshez összesen három kataszteri holdnál, egyéb bánya műveléséhez pedig összesen egy kataszteri holdnál nagyobb területet kívánnak felhasználni. Egyébként a bányaműveléshez nincs szükség az erdőigazgatóság engedélyére, de minden bányanyitást erdőterületen – legalább harminc nappal a munkálatok megkezdése előtt – be kell jelenteni az erdőigazgatóságnak.”

300. § A jelen törvény hatálya alá eső területen a bányahatóság csak az erdőrendészeti hatóság meghallgatásával adhat kutatási vagy bányaművelési engedélyt és a munkálatok feltételeit ugyancsak az erdőrendészeti hatóság meghallgatásával állapítja meg.”

Az egykori bányászattal érintett területek környezet- és természetvédelmi problémái abból adódnak, hogy a tájrendezés feladatát csak a bányászatról szóló 1960. évi III. törvény és annak végrehajtási rendelete (9/1961. (III. 30.) Korm. rendelet) fektette le. A törvény a szocializmus építése érdekében a népgazdaság szükségleteinek kielégítése céljából az állami bányavállalatok, bányaüzemek tevékenysége mellett szabályozza az úgynevezett segédüzemi jellegű bányászatot, amit az illetékes városi tanács végrehajtó bizottságának megfelelő szakizgatási szerve engedélyez a bányahatóság előzetes hozzájárulásával szövetkezet, társadalmi szerv részére. A törvény 5.§-a elvileg megengedi a magánbányászatot, de azt erősen lekorlátozza.

„Bt. 5. § (1) A föld tulajdonosa (kezelője, használója) – ha jogszabály másként nem rendelkezik – jogosult személyes szükséglete vagy kisebb helyi szükséglet kielégítése végett a felszínen előforduló kavics, kő, homok és agyag kitermelésére, amennyiben az állam ezekre az ásványi nyersanyagokra bányászati jogát nem érvényesíti.

(2) az (1) bekezdés alapján a kitermelés csak felszíni műveléssel, robbantás vagy gépi erő nélkül végezhető.” (!)

A segédüzemi jellegű bányászathoz a bányafelügyelet az előzetes hozzájárulásban nyilatkozik, hogy szükség van-e bányatelek megalapítására.

A törvény és a végrehajtási rendelet környezetvédelemhez kötődő részei:

– a bányahatóság megtilthatja a kutatást a népgazdaság érdekeinek mérlegelése alapján... ha ásványvíz, és gyógyvíz, továbbá ivóvízkút védőterületét veszélyezteti... (Vhr. 19. § (3)).

– védőterületén, véderdőben, gyógy- és üdülőhely védőövezetében, műemlék- és természetvédelmi szempontból védett területen (kivett helyek) kutatást csak a bányahatóságnak az illetékes hatósággal egyetértésben kiadott engedélyében megszabott feltételek mellett szabad folytatni (Vhr. 20. §).

– a bányatelek megállapításakor a bányahatóság helyszíni tárgyalást tart, a tárgyalásra meg kell hívni többek között az Országos Természetvédelmi Hivatalt is... (Vhr. 28. § (2) g).

– a bánya telepítésénél (korszerűsítésénél, bővítésénél) a termőtalaj védelmére gondot kell fordítani (Vhr. 37. § (4)).

– A bányavállalat – a népgazdasági érdek és gazdaságosság figyelembevételével – mielőbb, de legkésőbb a bányászati tevékenység befejeztével köteles a külszíni területen, amelynek használhatósága a bányászati tevékenység következtében megszűnt, vagy lényegesen korlátozódott, tájrendezési kötelezettségének fokozatosan eleget tenni és ezzel a területet újrahasznosítása céljára alkalmas állapotba hozni (Bt. 45. §) (1).

– Az új bányák telepítési terveiben és a működő bányák műszaki üzemi terveiben a külszíni terület tájrendezési teendőit a terv jellegének megfelelő részletességgel az Országos Természetvédelmi Hivatal és az érdekeltek bevonásával ki kell dolgozni (Vhr. 77. § (2)).

– A bányából felszínre kerülő víznek a legközelebbi vízfolyásig, illetve állóvízig való elvezetéséről a bányavállalat köteles gondoskodni. A bányavállalat a vízvezetés tervét a vízjogi engedély megszerzése végett köteles a vízügyi hatósághoz benyújtani. A tervnek tartalmaznia kell az esetleg szükséges létesítmények vagy tisztítási folyamatok előírásait is. (Vhr. 91. § (1) és (2)).

– A mélységi vizek felszínre hozatalával kapcsolatos vízjogi engedélyezési eljárásra, továbbá a közcélú vízvezetéki ivóvízellátásra szolgáló víznyerő helyek, valamint az ásványvíz, gyógyvíz vagy gyógyfürdő célját szolgáló forrás védőterületének megállapítására vonatkozó eljárásra a bányahatóságot meg kell hívni (Vhr. 112. § (1)).

Az első nevében is környezetvédelmi törvény – 1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről – célja között szerepelt, hogy az emberi környezet védelmével, megóvásával és tervszerű alakításával kapcsolatos szabályokat állapítson meg. A bányászattal kapcsolatosan az alábbi szabályokat hozza:

– A föld termőképessége és a termőtalaj megóvása érdekében a földtani kutatási, bányászati, ipari, építési, mezőgazdasági és egyéb üzemi tevékenységet folytatók fokozott gondosságot kötelesek kifejteni. E tevékenységek befejezése után a terület rendezéséről, illetőleg újrahasznosításának feltételeiről kell gondoskodni (14. § (1)).

– A bányászati, ipari, építési, mezőgazdasági és más tevékenység folytatása során olyan módszert, illetőleg eljárást kell alkalmazni, amely nem jár káros légszennyezéssel (25. § (1)).

– Tilos a talaj megkötését szolgáló növénytakaró károsítása, valamint a vizek öntisztulását biztosító élővilág eltávolítása, elpusztítása (28. § (2)).

– A védelemben részesülő természeti tájat, területet és tárgyat óvni kell minden olyan hatástól, amely a fennmaradást veszélyezteti vagy sérti; védelmüket biztosítani kell a létesítmények elhelyezése során is (34. §).

– Ha a bányaművelés települést vagy létesítményt veszélyeztet, azok megóvásáról intézkedni kell (38. § (3)).

Ez a törvény az új bányatörvény (1993. évi XLVIII. törvény) megszületése után még 1995. 12. 19-ig hatályban volt.

Az első átfogó környezeti hatásvizsgálati (átmenei) szabályozás 1993-ban kormányrendeletben (86/1993. (VI. 4.) Korm. r.) jelent meg, a rendeletet módosító kormányrendelet (67/1994 (V. 4.)) mellékletében előírják a környezeti hatásvizsgálat-köteles tevékenységeket, a listában a bányászat címszó alatt szerepel a külszíni bánya. Innentől kezdve a külszíni bányá-

szati tevékenység megkezdéséhez, jelentős módosításhoz előzetes környezeti hatástanulmány, és részletes környezeti hatásvizsgálat készítését írták elő (152/1995. (XII. 15.) Korm. rendelet). Később – 2001-ben (20/2001. (II. 14.) Korm. r.) – egy újabb rendelettel úgy pontosították, hogy részletes környezeti hatástanulmányhoz kötötték a 100.000 t/év-nél nagyobb:

- szénbányászatot
- uránbányászatot,
- nemvas fémek bányászatát;
- az 1 millió t/évnél nagyobb vasércbányászatot; és a 25 hektárnál nagyobb:
- külszíni szénbányászatot,
- tőzegkitermelést,
- külszíni ércbányászatot,
- egyéb külszíni bányászatot.

Az ezeknél kisebb volumenű, valamint 25 hektárnál kisebb bányák létesítéséhez, jelentős módosításhoz a környezetvédelmi hatóság döntésétől tették függővé, hogy szükséges-e részletes hatástanulmány.

2006. 01. 01-től (2005/314. (XII. 25.) Korm. r.) a szabályok annyiban módosulnak, hogy az előzetes környezeti hatástanulmányt felváltja az előzetes vizsgálat, a részletes hatástanulmányt pedig a környezeti hatástanulmány. Továbbá védett természeti területen – a fémérc és uránérc bányászat kivételével – környezeti hatástanulmány készítését írja elő 25 hektárnál kisebb külszíni bányászat esetén is. Valamint egységes környezethasználati engedélyhez kötött tevékenységnek minősíti a 100.000 t/év-nél nagyobb:

- szénbányászatot
- uránbányászatot,
- nemvas fémek bányászatát;
- az 1 millió t/évnél nagyobb vasérc bányászatot.

Milyen környezetvédelmi jellegű tiltások, korlátozások szerepelnek a mai jogszabályokban, amelyek a bányászattal kapcsolatosak? Megpróbálom csokorba szedni a jogszabályi tiltásokat, korlátozásokat:

Azt gondolnánk, hogy ezek a bányatörvényben (1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról – hatályos: 1993. 06. 12.), vagy a környezet védelmének általános szabályairól szóló törvényben (1995. évi LIII. törvény – hatályos 1995. 12. 19.) szerepelnek, sajnos nem így van, hanem a tiltásokat, korlátozásokat úgy kell „összevadászni” a különböző törvényekben, rendeletekben.

A mai bányatörvény lényegében csak egy konkrét környezetvédelmi tiltást ír elő, a tisztai ciánszenyezést követően (2009-ben) bekerül a törvénybe, hogy „A bányászati tevékenység során olyan technológiát alkalmazni, amely cián vagy ciánid vegyület felhasználásával jár együtt, tilos” (2. § (2)). Korlátozást úgy ír elő, hogy a „kivett hely”-en a kivettség tárgya szerint hatáskörrel rendelkező illetékes hatóság hozzájárulása szükséges a bányászati tevékenység végzéséhez.

A bányatörvényben és végrehajtási rendeletében azonban rengeteg környezetvédelemmel kapcsolatos előírás szerepel. A bányászati engedélyezési folyama-

tok minden fázisában (a földtani kutatási engedély kérelmében, a kutatási műszaki üzemi tervben, a bányatelek megállapításához a tájrendezési előtervben, a kitermelési műszaki üzemi tervben, a bányabezárási tervben, még a szünetelési műszaki tervben is) vizsgálni kell a környezetre gyakorolt hatásokat, többek között ezért szerepel 68-szor a „környezet” szó, szórész a törvényben és végrehajtási rendeletében.

A környezet védelmének általános szabályiról szóló törvényben (1995 évi LIII. törvény) a bányászattal kapcsolatosan a bányászattal „A föld védelme” (16-17. §) részében foglalkozik. Előírja, hogy gondoskodni kell a termőréteg megfelelő letermeléséről, és termőtalajkénti felhasználásáról, valamint hogy a bányászati tevékenység környezetre gyakorolt hatása nem haladhatja meg a jogszabályban, hatósági határozatban megállapított határértéket.

A természet védelméről szóló (1996. évi LIII. tv.) törvény előírja, hogy „A bányászati tevékenységet a természeti területek lehető legkisebb mértékű igénybevételével kell folytatni. A felhagyott bányaterületen a felszíni tájsebeket folyamatosan meg kell szüntetni, és – ha lehetséges – természetszerű állapotot kell kialakítani” (20. § (1)). Természeti terület az erdő, a gyepek, a nádas, a mező- és erdőgazdasági hasznosításra alkalmatlan terület és az a kivettként nyilvántartott földterület, amely kitermelési műszaki üzemi terv alapján nem áll bányaművelés alatt. „A bányászati tevékenység folytatása alatt előkerült természeti érték megóvása érdekében – a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére – a bányafelügyelet a bányászati tevékenységet korlátozhatja, vagy megtilthatja, illetőleg a bányatelket módosítja” (20. § (2)).... 52. § (3) „A bányászati tevékenység során feltárt védett ásványokat, ősmaradványokat az igazgatóságnak be kell jelenteni, és lehetővé kell tenni a leletmentést.”

23. § (2) „E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek minősülnek.” A törvény alapján a láp olyan földterület, amely tartósan, vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatók, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegképződési folyamatok jellemzik. A természetvédelmi hatóság védett természeti területre közvetlen kihatással lévő eljárás során szakhatóságként működik közre (39. § (f)). A láp előbbiekben ismertetett definíciója egyrészt nagyon tág teret enged bizonyos területek esetenként legfeljebb évszázados emlékek, vagy szájhagyományok, nem egyszer célzatos mesterkéltné belemagyarázások révén „láppá” történő minősítéséhez. Másrészt a tőzegebányászat alkonyát jelenti, hogy a természetvédelmi hatóság megállapítja, hogy a tőzegebányászati igénybevételre tervezett terület minden esetben láp, ami ex lege védelem alatt áll, a bá-

nyászat így prejudikált módon a láp megszűnésével, károsításával vagy legalább is súlyos veszélyeztetésével járna, ezért következőképpen megtiltja a tervezett tevékenységet (78. § (1)).

Az Országos Rendezési Tervről szóló (2003. évi XXVI. tv.) törvényben súlyos külszíni bányászati környezetvédelmi korlátozások vannak elrejtve.

11. § „A bányatelek megállapítás akkor engedélyezhető, ha összhangban van a megyei területrendezési tervvel és az érintett település településrendezési eszközeivel”.

14/B (2) b) „Világörökségi és világörökségi városmárványos területen új külszíni művelésű bányatelek nem létesíthető, meglévő külszíni művelésű bányatelek területe nem bővíthető.”

17. § (6) „Kiemelt térségi és megyei övezet magterület övezetében új külszíni művelésű bányatelek nem létesíthető, meglévő külszíni művelésű bányatelek nem bővíthető.”

18. § (5) „Kiemelt térségi és megyei övezet ökológiai folyosó övezetében új külszíni művelésű bányatelek nem létesíthető, meglévő külszíni művelésű bányatelek nem bővíthető.”

Ezek súlyos korlátozások, míg a természetvédelmi jogszabályok nem tiltják a védett természeti területen (nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, természeti emlék), Natura 2000 területen a bányászatot, addig egy másik törvény – ami a területrendezéssel kapcsolatos – tiltja a védett természeti területek egy részén és az egymástól elszigetelt védett természeti területek közötti kapcsolat érdekében a biológiai sokféleség megőrzése céljából kijelölt Nemzeti Ökológia Hálózat magterületén és ökológiai folyosó területén a bányászatot. Ráadásul ezek a területek csak megközelítőleg – egy 1:50 000-es digitális térképen – lehatároltak.

Az úgynevezett Balaton törvény (a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. tv.) regionális szinten tovább korlátozza a bányanyitást elsősorban környezetvédelmi okokra hivatkozva (14. §).

– Bányatelek csak az ország más területén föl nem lelhető ásványi nyersanyag, illetve a helyi, tájba illő építkezés nyersanyagai lelőhelyének területén állapítható meg.

– Az országos jelentőségű védett természeti területeken új külszíni művelésű bányatelek nem állapítható meg, meglévő külszíni művelésű bányatelek nem bővíthető.

– Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló kormányrendeletben különleges terület települési területfelhasználási egységbe sorolt területek közül a meglévő bányatelek terület a településrendezési eszközökben a valóságos funkciójának megfelelően szabályozható.

– Belterületi lakóövezet övezeti határától számított 1000 méteren belül működő külszíni művelésű bányában, ha az ásványi nyersanyag jövesztése nem

csak robbantással történhet, a robbantási tevékenység végzéséhez az érintett belterületi lakóövezet helye szerint illetékes önkormányzat hozzájárulása szükséges. A hozzájárulás a jóváhagyott kitermelési műszaki üzemi terv hatálya alatt nem vonható vissza.

Sajnálatos módon a megfelelő szakmai egyeztetés és többoldalú józan megfontolás hiányában hozott törvénymódosítás néha rosszindulatú és önös érdekek érvényre juttatásának is teret enged. Erre elrettentő példának a következő előírás szolgál:

„Ha az önkormányzat vitatja az ásványi nyersanyag csak robbantással történő jöveszthetőségét, akkor a bányavállalkozó köteles a bányafelügyeletnél a jövesztési lehetőségek megállapítását kérelmezni. Vitatottnak kell tekinteni a jövesztési módot, ha az önkormányzat a bányavállalkozó hozzájárulás megadása iránti kérelmére 30 napon, de legkésőbb a kérelem benyújtását követő önkormányzati testületi ülést követő 5 napon belül nem válaszol. A bányafelügyelet döntését bányászati szakértő bevonásával hozza meg. A bányavállalkozó a bányafelügyelet döntésének jogerőre emelkedéséig robbanóanyag-felhasználási engedély iránti kérelmet nem nyújthat be.”

Sajnos az érintettek körében ismert, hogy ez utóbbi „agymenést” egy volt polgármester országgyűlési képviselő fogadtatta el, valószínűsíthetően személyes bosszúból bányavállalkozó önkormányzati képviselőtársa ellen.

Szakmai körökben általában derűtséget vált ki a következő előírás ismertetése is:

– Bányászati tevékenység – kutatási, bányabezárási és az utóhasznosítás érdekében végzett tájrendezési tevékenység kivételével – csak a települések közigazgatási területének a tő felületéről – látványtervvel igazolhatóan – nem látható részén engedélyezhető (22. §).

– Pufferterület övezetében sem állapítható meg új külszíni bányatelek (25. § f)).

A felszín alatti vizek védelméről szóló jogszabály (219/2004. (VII. 21.) Korm. r.) is tesz környezetvédelmi célú bányászati korlátozásokat. A felszín alatti víz állapota szempontjából fokozottan érzékeny területeken tilos olyan bányászati tevékenység végzése, amelynek következtében a külszín megbontásával kialakított bányatalp a maximális karsztvízszintet 10 m-en belül megközelíti (9. § (4) c). Tilos olyan tevékenység végzése, amelynek következtében a fedőrétegek eltávolítása révén felszínre kerül a felszín alatti víz (9. § (4) b)).

A felszín alatti víz állapota szempontjából fokozottan érzékeny területek

– Üzemelő és távlati ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek – külön jogszabály szerint – kijelölt, illetve előzetesen lehatárolt belső, külső és jogerős vízjogi határozattal kijelölt hidrogeológiai védőterületei.

– Azok a karsztos területek, ahol a felszínen, vagy 10 m-en belül a felszín alatt mészkő, dolomit, mészes dolomitmárga képződmények találhatók.

– A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény szerint állami tulajdonban lévő felszíni állóvizek mederéltól számított 0,25 km széles parti sávja, külön jogszabály szerint regisztrált természetes fürdőhely esetében a mederéltól számított 0,25–1,0 km közötti övezete is.

– A Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek jegyzékébe felvett területek, továbbá a külön jogszabály szerinti Natura 2000 vizes élőhelyei.

A vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízellátási létesítmények védelméről szóló (123/1997.(VII.18.) Korm. r.) kormányrendelet előírja, hogy vízbázis belső (elérési idő 20 nap) és külső (elérési idő 6 hónap) védőövezetében tilos a bányászat. Vízbázis hidrogeológiai „A” övezetében (elérési idő 5 év) tilos új bányát nyitni, hidrogeológiai „B” övezetében környezeti hatásvizsgálat, ill. környezetvédelmi felülvizsgálat, vagy egyedi vizsgálat alapján engedhető meg új vagy meglévő bánya működése.

Sajnos az üzemelő és távlati vízbázisok védőterületeit sok esetben nem megfelelően ábrázolják az adott település rendezési terv térképei. Főleg a szomszédos település átnyúló védőterületeit hanyagolják el, vagy már felhagyott ivóvíz kutak védőterületeit is ábrázolják. A helyi rendezési tervek a felszín alatti víz állapota szempontjából fokozottan érzékeny területeket legtöbbször nem is ábrázolják, pedig nagyon fontos lenne ez legalábbis bányászati tervezés szempontjából.

A bányászatot erdőben nem tiltják, azonban az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényből (2009. évi XXXVII. tv. 79. § (2) – (4)) és a bányatörvény vhr-jéből (11. § (2)) kiolvasható, hogy erdő bányászati célú igénybevétele esetén csereerdősítést kell végezni. Tehát, ha nem tudnak csereerdősítést felajánlani és más területen végezni, akkor nem engedélyezik a bányászatot.

A termőföld védelméről szóló törvény (2007. évi CXXIX. tv. 8. § (3) és 15/B. § (4)) külfejtéses bányászati tevékenység és cél-kitermelőhely nem engedélyezhető olyan településen ahol a külterületén lévő földrészetek összterületének 25%-át meghaladja az ilyen céllal már igénybevett, és ilyen célra felhasználni tervezett termőföldek együttes területe. Van már néhány ilyen település az országban (pl.: Délegyháza, Püspökmolnári).

A termőföld védelméről szóló törvény és a bányatörvény között ellentmondás érezhető annak tekintetében, hogy a 2007. évi CXXIX. tv. 8. § (3) első része szerint „A szakhatósági hozzájárulást meg kell tagadni, ha az engedélyezés iránti kérelem átlagosnál jobb minőségű termőföldet érint, azonban a tervezett tevékenység végzésére, létesítmény elhelyezésére, jogsultság gyakorlására hasonló körülmények és feltételek esetén átlagos minőségű vagy átlagosnál gyengébb minőségű termőföldeken is sor kerülhet”. A 11. § (2) és (3) bekezdése szerint bányauzem és természeti kincsek kitermeléséhez szükséges létesítmény

céljára – mivel helyhez kötött igénybevételnek tekintendő – átlagosnál jobb minőségű termőföld is igénybe vehető. Míg a bányatörvény szerint (49. § 16. és 27. pontja) külfejtés vonatkozásában akkor „kivett hely” a termőföld, ha az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert művelési ágban tartják nyilván és az 1–4. minőségi osztályba tartozik. Volt olyan esetünk, amikor a bányászattal igénybevételre tervezett terület 5. minőségi osztályú volt, vagyis nem kellene hozzá az illetékes hatóság hozzájárulása a bányatörvény alapján, de sajnos az érintett illetékes földhivatal szerint „átlagosnál jobb minőségű” az az 5. minőségi osztályú föld, és nem járult hozzá a bányászati igénybevételhez, a bányatelek módosításához.

Mit tehetünk a gyakorlatban?

A fentiekben felvázoltam, hogy mennyi környezetvédelmi jellegű jogszabályi tiltás, korlátozás gátolja a bányászati tevékenységet. Szerintem ez példa nélküli, más tevékenység, pl. bármely más ipari tevékenység engedélyezéséhez nem kötnek jogszabályban „ab ovo” ennyi környezetvédelmi feltételt.

Láthatjuk, hogy nagyon körültekintőnek kell lenni egy tervezett bányaterület kiválasztásakor. Nem feltétlen az ásványi nyersanyag kedvező előfordulási helyzetétől függ, hogy ott nyithatunk-e külszíni bányát. Már a kutatási engedélykérelem beadása előtt meg kell vizsgálni a területet, hogy nem vonatkozik-e rá valamilyen környezetvédelmi jellegű tiltás.

Az a tapasztalatunk, hogy Natura 2000 területen és közvetlen környezetében sem nagyon szeretik a bányászatot. Itt általában nem is a Natura védettségére, hanem a védendő növények, állatok miatt nem járulnak hozzá a bányászathoz. (Esetleg egyetlen, a védettségi igényét csak körvonalazottan vázolt növényről van szó, pl.: Szent István szegfű – Vilonya).

Volt olyan negatív tapasztalatunk is, ahol már a középkortól kőfaragó dinasztiák művelték a kisebb bányákat, bányarészeket, és mivel a terület tájvédelmi körzet, a védett sólyom fészkelése miatt nem járultak hozzá a további bányászati tevékenységhez (Tardos). A sólyom soha nem fészkelte volna oda, ha

nem talál ott olyan sziklapárkányt, amit más állat nem tud megközelíteni – a sziklapárkány a bányászat következtében jött létre. Nem engedélyezték a kézműves módszerekkel tervezett, és csak azon a környéken előforduló „tardosi márvány” kis volumenű bányászatát. Sajnos nem kizárt, hogy konkurenciaharc van a háttérben.

Arra is fel szoktuk hívni a hozzánk forduló bányavállalkozó figyelmét, főleg a nyugati határszélen és a főváros-közeleki egyik jól ismert helység térségében, hogy repceföldet ne vegyen bányászati célra – a tűzok miatt. Ugyanis a vonatkozó leírások meggyőzésre törekvő állítása szerint a tűzok a repce ültetvényben szeret áttelelni. Ha a területen a tűzok jelenlétét csak feltételezzük – bár még senki sem látta – az is elegendő arra, hogy a hatóság ne járuljon hozzá a bányászathoz.

A környezetvédelmi engedélyezési eljárásokhoz mélyen a zsebbe kell nyúlni a többi hatósági eljárás-hoz képest, a kimenetelük viszont bizonytalan. Egy előzetes vizsgálati hatósági eljárás mai áron számított díja 250 000 Ft, ha környezeti hatástanulmány is szükséges, az további 1 200 000 Ft. A környezetvédelmi engedély lejártakor (legkevesebb 5 év) a környezetvédelmi felülvizsgálatért, vagy a környezetvédelmi engedély módosításáért 600 000 Ft-ot kell befizetni, és még erre jön rá a környezetvédelmi szakértő(k) által elkészített tanulmány, felülvizsgálat díja.

Manapság nagyon meg kell becsülni, ha egy tervezett bányászati tevékenységhez, vagy annak folytatásához megszerezzük a környezetvédelmi hatóság határozatát. Ehhez a jogszabályok ismeretén kívül előzetesen a helyi hatóságok joggyakorlatáról is tájékozódni kell. Akad kategorikus elutasítás is, de gyakran a hosszas és érvekkel alátámasztott személyes tárgyalásaink vezetnek célra. Napi küzdelmeink és szívós munkák eredményeként az előbbieken vázolt, enyhén szólva sem „bányászatarát” jogi és társadalmi környezetben is értünk el sikereket és erre törekszünk a jövőben is!

(A cikk az OMBKE Veszprémi Csoport 2017. április 11-ei szakülésén elhangzott előadás szerkesztett változata)

KAPPEL GIZELLA okl. bányamérnök, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen 1982-ben végzett. Kezdő mérnökként a Veszprémi Szénbányánál helyezkedett el, egyebek mellett a dudari bányauzemben töltött be szellőztetési és tűzvédelmi megbízotti, majd mérnökségvezetői beosztást. A nagyüzemi szénbányászat leépítésével egyidőben, rövid kitérőként biztosítási bányászati szakértői és egyéb tevékenységek után 1996-ban alapította saját vállalkozását a veszprémi székhelyű Kappel és Társa Kft.-t. A vállalkozás több évtizede széleskörű megrendelői körben sikeresen látja el különböző ásványi nyersanyagbányák (homok, kavics, mészkő, dolomit, bazalt stb.) bányászati és környezetvédelmi engedélyeztetéséhez szükséges dokumentációk készítését. Közreműködik működő bányák üzemviteli és hatósági dokumentációs feladatainak ellátásában, felelős műszaki vezetői, bányászati munkavédelmi szakfeladatok ellátását is végzi.